

Teacher Opinions Concerning Development of Critical Thinking Skills by the Primary Curriculum

İbrahim Yaşar KAZU¹ and Mustafa ŞENTÜRK²

Abstract

The aim of this descriptive study was to determine at which degree the primary curriculum complies with the aim of developing critical-thinking skills. Study sampling consisted of 402 branch teachers and classroom teachers who served in 26 public primary schools, located in the centre of Diyarbakir Province and affiliated to the National Education Directorate, in the academic year 2007-2008. A survey prepared by the researcher was applied in the scope of the study so as to reveal teacher opinions on the subject. After receiving expert opinions and making required reliability and validity calculations, finalized questionnaire was administered to the participant teachers. At the end of the data analysis, it was concluded that the primary curriculum was prepared in compliance with the critical-thinking skills. It was recorded that concerned curriculum adopted a student-centered approach in terms of the skills which should be taught to the students. It was determined that teachers did not receive sufficient in-service training to provide students with the critical-thinking skills. It was also found out in the study that schools were not equipped with teaching materials and that there were insufficient numbers of places for students to make applications.

Key Words: Education Program, Program Evaluation, Critical Thinking, Teaching Environment

EXTENDED SUMMARY

Purpose

Based on the opinions of primary school teachers, this study mainly aimed at determining whether the primary curriculum sufficiently complied with the aim of providing students with critical-thinking skills program. To this end, answers were sought for the following questions:

- What are the general opinions of teachers about development of critical-thinking skills by the primary curriculum?

---

¹ Firat University, iykazu@firat.edu.tr

² Diyarbakır İl Millî Eğitim Müdürlüğü, m.mustafasenturk35@hotmail.com

- Is there a statistically significant gender-based difference between the opinions of teachers?

Method

This study was a descriptive research using survey method. Therefore, a Likert-type scale and open-ended questions were prepared by the researcher. Reliability and validity analysis of the Likert-type scale were made and the final question was decided to include 46 items. 402 teachers serving in 26 public primary schools participated in the implementation part of the study. The data obtained from the questionnaire were entered into the computer to be analyzed via SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 15.0. Statistical analysis techniques appropriate to the purpose of the study were applied. Findings obtained at the end of the study were analyzed via open-ended questions and Frequency and Percentage techniques. Since Likert-type scale was used as well as Frequency and Percentage techniques in the variable-free analysis of the items related to opinions about development of critical-thinking skills by the curriculum; General Arithmetic Averaging technique was preferred. In order to determine whether there was a statistically significant gender-based difference in the teacher opinions, homogeneity of variance test (Levene Statistic) was applied. Independent Groups t test was made in cases of normal distribution and the Mann Whitney U test in cases of abnormal distribution. Statistical significance was accepted at an alpha level of $p < .05$.

The Likert-type scale used in the study was a 5-point Likert-type scale with the following item range: Strongly disagree 1.00-1.80; Disagree 1.81-2.60; Undecided 2.61-3.40; Agree 3.41-4.20; Strongly Agree 4.21-5.00.

Findings/Results

Majority of the teachers (65%) did not receive in-service training on critical-thinking. Teachers play a crucial role in the educational system. Thus, teachers have great responsibilities in the implementation of the curriculum. The fact that teachers did not receive the necessary in-service training will negatively affect the knowledge and skill development of the students. Study participants answered the questions about development of critical-thinking skills by the primary curriculum at the level of "I agree". It was determined that primary curriculum was a student-centered curriculum which was prepared in compliance with the aim of developing critical-thinking skills and other skills necessary to be taught. It was found out that primary curriculum

tries to train students as individuals who have high-level thinking capacity, criticize the information they learn, make evaluations, try to solve problems, express their ideas clearly, and have respect for the opinions of others.

Analysis of the teacher opinions concerning the weakest points of the primary curriculum showed that *“technological and material deficiencies in this field”* was the reason most commonly suggested by the teachers (19.5%). This shows that schools are not sufficiently prepared in terms of infrastructure. *“Failure to organize technology classes and internet access in such way to enable students to make researches during their free time after lessons”* was the second most-commonly suggested reason. Internet, which has become an indispensable tool of the modern world, is particularly important for the students. The fact that schools cannot keep up with rapid technological developments will not only cause students to fall behind the times but also affect development of critical-thinking skills in students. According to the opinions of participants concerning the teaching materials that must exist in schools, materials to be used in the applied courses took the first rank (19.2%). Curriculum is based on implementation and it is essential for students to achieve *“learning doing and living”*. The existence of the materials which enable students to make practice will increase the efficiency of curriculum implementation. *“Provision of audiovisual technological devices as well as their cassettes and CDs in the classroom”* took the second rank with a slightly lower percentage. It was a surprising finding that despite the efforts made to provide schools with required materials, there are still many materials demanded by teachers. *“A cinevision room should be arranged at school”* took the third rank (15.2%). Visual presentation of the knowledge and skills planned to be taught to the students enable more permanent learning. Moreover, this practice enables students to make connotations about the subject being taught and to attribute a meaning to what they watch.

Conclusions

It was determined that majority of the participant teachers did not receive in-service training on how to teach critical-thinking skills. Accordingly, this causes deficiencies in the realization of the desired objectives at the implementation phase of the primary curriculum. Participants made positive statements about compliance of the curriculum with the aim of providing students with critical-thinking skills. In the light of these results, it can be concluded that the primary curriculum was prepared in compliance with the aim of developing critical-thinking skills of the students. Studies were made to establish a new structure during the preparation phase of the curriculum. Regarding development of critical-thinking skills by the primary curriculum, statistically

significant gender-based differences were found out in the following items: *“It teaches students that they should make an objective evaluation of the problems by considering their reasons and results”*; *“It supports broadmindedness in students”*; *“It helps students to explain their opinions easily”*; and *“It encourages students to generate new ideas”*. Female teachers were revealed to have more positive thoughts than male teachers towards these four items.

The study shows that teachers agreed with the item that *“technological and material deficiencies of the schools in this field”* regarding the most deficient area of the primary curriculum. *“Failure to organize technology classes and internet access in such way to enable students to make researches during their free time after lessons”* also attracted attention as the second most-common response among teachers. It is interesting that *“material deficiency of the curriculum”* is still in the forefront despite the long time to have passed since the beginning of the implementation of the primary curriculum. It was determined that the schools did not have the materials required for the development of students' critical-thinking skills during courses. One of the elements necessary for enabling students to comprehend what is taught is the subject-related materials. Lack or insufficiency of such materials will make the education an insufficient one as well. Study participants mostly mentioned the opinion that *“Materials necessary for application should be provided for the applied courses”*. Learning by doing and living has a crucial role in teaching critical-thinking skills to students. Provision of the materials which will create this environment for the students will positively influence the development of critical-thinking skills.

İlköğretim Programının Eleştirel Düşünmeyi Geliştirmesine İlişkin Öğretmen Görüşleri

İbrahim Yaşar KAZU³ ve Mustafa ŞENTÜRK⁴

Öz

Bu çalışmanın amacı; ilköğretim programının, öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmeye uygun olup olmadığını belirlemektir. Araştırmanın örneklemini, 2007–2008 öğretim yılında Diyarbakır il Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı 26 devlet ilköğretim okulunda görev yapan 402 branş ve sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmada, öğretmenlerin konuya ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla, araştırmacı tarafından hazırlanan anket kullanılmıştır. Anket, uzman görüşleri alınıp, gerekli geçerlik ve güvenilirlik hesaplamalarının yapılmasının ardından son halini alarak öğretmenlere uygulanmıştır. Verilerin analizi sonucunda, ilköğretim programının eleştirel düşünmeyi geliştirmeye uygun hazırlandığı tespit edilmiştir. Öğretmenlerin eleştirel düşünmeyi öğrencilere kazandırmak için yeterli hizmet içi eğitim almadıkları, okullarda yeterli öğretim materyallerinin olmadığı ve öğrencilerin uygulama yapabilecekleri alanların yetersiz olduğu araştırmadan elde edilen sonuçlar arasındadır.

Anahtar Sözcükler: Öğretim Programı, Program Değerlendirme, Eleştirel Düşünme, Öğretim Ortamı

GİRİŞ

Düşünme, bireylerin rahat yaşaması, başarılı olması için önemli bir unsurdur. Bir amaç için yapılan inceleme süreci şeklinde tanımlanabilecek olan düşünme, kesin olarak bilinmeyen şeylerin ortaya çıkarılması olarak da kabul edilebilir (Kazancı, 1989: 2). Düşünmek, bir konu üzerinde akıl yürütmek, zihin yormak, muhakeme etmek, tahmin etmek, aklından geçirmek, hatırlamak, hayal etmek demektir (MEB, 1995: 764). Düşünmenin bir biçimi olan eleştirel düşünme, öğrencilerin hayatında önemli bir yer tutar. Öğrenciler bu yeti sayesinde öğrendiği yeni bilgileri eskileriyle karşılaştırır. Karşılaştığı olayları, öğrendiği bilgileri eleştirel düşünme sayesinde kritiğe tabi tutar. Bu yetinin geliştirilmesinde öğretmenlerin, ailenin ve sosyal çevrenin büyük katkısı vardır (Kazu, 2009). Ennis (1993)'e göre eleştirel

³ Fırat Üniversitesi, iykazu@firat.edu.tr

⁴ Diyarbakır İl Milli Eğitim Müdürlüğü, m.mustafasenturk35@hotmail.com

düşünme, ne yapılacağına ve neye inanılacağına karar vermeye odaklı mantıklı ve yansıtıcı düşünme biçimidir. Eleştirel düşünme, kendi düşünce süreçlerimizin farkında olarak, başkalarının düşünce süreçlerini göz önünde tutarak, öğrendiklerimizi uygulayarak kendimizi ve çevremizde yer alan olayları anlayabilmeyi amaçlayan aktif ve organize bir zihinsel süreçtir (Cüceloğlu, 1993: 255; Chance, 1986: 6; Schafersman,1991).

Eleştirel düşünen birey çevresindeki olayları anlamlandırmada kendi birikimlerinden yararlanır. Olaylara farklı açılardan bakabilir. Karşılaştığı olaylardan da yararlanarak yeni şeyler öğrenebilir ve kendisini geliştirebilir. Başka bir deyişle eleştirel düşünme, makul, anımsatıcı, güvenilir ve yapıcı düşünmenin, inançlarımız ve davranışlarımızla ilgili kararlara odaklanmasıdır. Eleştirel düşünen birey sorgulayıcıdır. Edindiği bilgilerin kaynağını sorgular. Olayların sebep ve sonuçlarını kesin olarak tespit eder. Bilgilerin güvenilirliğini sorgular. Karşılaşılan problemleri çözmek için detaylı sorular sorar, fikirlerini açık bir şekilde ifade eder ve olaylara genel olarak bakar.

Bireyler, eleştirel düşünme becerilerini okul ortamında alacakları eğitimle kazanabilirler. Öğrencilere kazandırılması gereken beceriler önceden tespit edilmelidir. Bunlar uygulanarak öğrencilere kavratılmalıdır. Bu sayede iyi düşünme ve doğru karar verebilme yeteneği geliştirilmiş olur.

Özden (2008: 161)'e göre, eleştirel düşünme eğitimi öğrencilere şu becerileri kazandırmayı amaçlar:

- Gerçekler ve iddialar arasındaki farklılığı ayırt edebilme,
- Kaynak güvenilirliğini test etme,
- İlgisiz bilgilerle ilgili bilgileri ayıklama becerisi,
- Önyargı ve bilişsel hataların farkında olma,
- Tutarsız yargıların farkında olma,
- Etkili soru sorma becerisi,
- Sözel ve yazılı dilin etkili kullanımı,

- Düşünmeyi düşünme yeteneğidir.

Bu görüşlerden yola çıkarak öğrencilere; etkili soru sorma, dikkatli dinleme, bilgilerin kaynağının güvenilirliğini sorgulama, önyargı ile tarafsız düşünmeyi ayırt etme, yargıların tutarlı olup olmadığını fark etme, kullandığı dili doğru ve etkili kullanma becerileri öğretilmelidir (Gelen, 1999: 13).

Eleştirel Düşünmenin Geliştirilmesi

APA (American Philosophical Association) tarafından 1992 yılında yapılan çalışmalarda kritik düşünme becerilerine sahip oldukları halde, bazı bireylerin bu becerileri gerektiği gibi kullanamadıkları belirtilmiştir (Facione 1990). Bu bakımdan kritik düşünme becerilerine sahip olma durumunun bu becerileri kullanma anlamına gelmediği söylenebilir. Nitekim bu becerilerin geliştirilmesi de büyük önem taşımaktadır.

Eğitimde eleştirel düşünme becerilerini geliştirmede, istenilen zihinsel süreçlerin işleyişini sağlamak için doğru yaklaşımları belirlemek, uygun gereçleri ve ortamı hazırlamak oldukça önemlidir. Bilgi toplumu adına fikir üretici ve eleştirel düşünen bireylerin yetiştirilebilmeleri için, bu bireylerin sınıf içi ortamda pasif öğrenciler konumundan çıkartılarak, kendi etkinliklerinin de farkına varacakları aktif konuma getirilmeleri birincil koşuldur. Öğretmen merkezli öğretimle sürekli olarak bilgiyi hazır alan ve bu bilgileri araştırmadan, sorgulamadan, belirtilen becerileri kullanmadan depolayan öğrenci bir tür zihinsel çıkmaza girme riski altındadır. Sınavlarda kendisinden istenileni bilgi deposundan çekip, hatırladığı biçimiyle geri vermek durumunda kalan öğrenci, deyim yerindeyse, bilgi katalizöründen başka bir şey olmamaktadır. Bu durum karmaşık süreçleri değil, basit süreçleri gerektirir. İnsan beyninde potansiyel olmasına karşın, eğitimdeki yanlışlardan ötürü geliştirilmeyen karmaşık bilişsel süreçler toplumda giderek düşünemeyen, kendine sunulanla yetinen, sorgulamadan kabullenen, yeni bilgi üretemeyen pasif kişilerin çoğalmasına neden olacaktır. Bunun da çağımızın sürekli altını çizdiği, ülkemizde de amaçlanan “bilgi üreten toplum” oluşumu ile bir ilgisi yoktur (Büyükkantarcıoğlu, 2007).

Okullar, geleceğin ellerine emanet edileceği çocukların yetişme merkezleridir. Kaya ve Tüfekçi (2006: 6) günümüz okullarından beklenen en önemli görevlerin, yaratıcı, üretici,

eleştirel ve çok yönlü düşünebilen, öğrenmeyi öğrenen, problem çözebilen ve kendi öğrenmesinden sorumlu olan bireyler yetiştirmek olduğunu belirtmiştir.

Günümüzün düşünen ve yeni fikirler üreten bireyleri bilgisayar kullanmayı ve bununla araştırmalar yapmayı bilmelidirler. Çağımızın önemli teknolojik araçlarından olan bilgisayar kullanımı öğrencilerimize öğretilmelidir. Bütün derslerle ilgili öğrencilere anlatılan konuları destekleyici çalışmalar, bilgisayar ortamında izletilmesi ve bilgisayarda konu ile ilgili çalışmalar yaptırılması gerekmektedir. Bunun için öğretim yazılımlarını bilmek ve uygulamak gerekir. Kuzu ve Yavuzalp'e göre (2008), öğretim yazılımlarından beklenen faydanın sağlanabilmesi, nitelikli yazılımların seçilip kullanılmasına bağlıdır. İyi bir ders yazılımı, konu işlendikten sonra, öğrenciye yönelttiği sorularla konunun öğrenci tarafından iyi öğrenilip öğrenilmediğini araştırır. Konuyu öğrenen öğrencileri daha ileri basamaklara gönderir, iyi öğrenmeyen öğrenciler için sorularda uygun ipuçları vererek onları düşünmeye ve doğru cevabı keşfetmeye yöneltir.

2005-2006 Eğitim-Öğretim Yılında Uygulamaya Konan İlköğretim Programı

Bilim ve teknoloji alanında yaşanan gelişmelerle birlikte nitelikli bireye verilen önem artmıştır. Sorgulayan, araştıran, üst düzey düşünebilen bu bireylerin yetiştirilmesinde eğitim sistemi oldukça önemli bir yere sahiptir. Özellikle ilköğretim kademesinde bu becerilerin kazandırılmasının önemi, zamanla daha da ön plana çıkmıştır. Bu doğrultuda, ilköğretim programında, çağın gereklerine uygun ve yaşanan gelişmelere paralel olarak değişim ihtiyacı duyulmuştur. Türkiye'de 2005-2006 eğitim-öğretim yılından itibaren tüm yurttan uygulanmaya başlanan yeni ilköğretim programında, öğrencilere eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, iletişim, araştırma-sorgulama, problem çözme, bilgi teknolojilerini kullanma, girişimcilik, Türkçeyi doğru, etkili ve güzel kullanma gibi ortak becerilerin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Bu becerilerin kazandırılması için her bir dersin programında çeşitli kazanım ve etkinliklere yer verilmiştir (MEB, 2005: 22-24).

Aynı zamanda öğrencilerin uzak ve yakın çevresiyle iletişim kurma, girişimde bulunma, kendisini ifade etme, kendisini gerçekleştirme sağlama, yaşadığı hayatı sorgulama,

soru sorma, açık fikirli olma ve başkalarının fikirlerine saygılı olma gibi yetilerin kazandırılması da bu programın hedefleri arasındadır (Semerci, 2000: 23; Yılmaz: 2006).

Programın uygulamadaki etkililiğinin ve yansımalarının belirlenmesi, bu konuda oluşabilecek eksikliklerin giderilmesi bakımından önem arz etmektedir. Bu nedenle 2005–2006 eğitim-öğretim yılından itibaren uygulamaya konan ilköğretim programının öğrencilere kazandırmayı hedeflediği ortak becerilerden biri olan eleştirel düşünme becerisini geliştirmedeki etkisini tespit etmeye ihtiyaç duyulmuştur. Bu doğrultuda ilköğretim programının eleştirel düşünme becerisini öğrencilere kazandırma noktasındaki etkililiğini belirlemek amacıyla, programın uygulayıcıları olan öğretmenlerin görüşlerine başvurulmuştur. Bu görüşlerden elde edilecek verilerin, programın uygulamadaki etkililik düzeyinin artmasına ve programın tüm yönleriyle anlaşılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, ilköğretim programının öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmeye uygun olup olmadığını öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda tespit etmektir. Bu amaç doğrultusunda şu sorulara cevap aranmıştır:

- İlköğretim programının, eleştirel düşünme becerilerini geliştirmesine ilişkin öğretmenlerin genel görüşleri nelerdir?
- Öğretmenlerin görüşleri arasında cinsiyet açısından anlamlı bir farklılık var mıdır?

YÖNTEM

İlköğretim programının, eleştirel düşünme becerisini geliştirmeye ne ölçüde uygun hazırlandığını, ilköğretim sınıf ve branş öğretmenlerinin görüşlerine dayalı olarak belirlemeyi amaçlayan bu araştırma, tarama modelinde olup, betimsel nitelikte bir çalışmadır. Betimsel nitelikteki araştırmalar; olayların, varlıkların, kurumların, grupların, objelerin ve çeşitli alanların “ne” olduğunu ortaya koymaya çalışır ve var

olan durumların daha önceki koşullarla ilişkileri dikkate alınarak, olaylar arasındaki ilişkileri açıklar (Karasar, 2003: 77). Bu amaçla araştırmacılar tarafından konu ile ilgili açık uçlu sorular ve likert tipi anket hazırlanmıştır. Anket hazırlanırken uzman görüşlerinden yararlanılmıştır.

Araştırmanın evrenini, 2007–2008 öğretim yılında Diyarbakır Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı merkezdeki 173 resmi ilköğretim okulunda görev yapan toplam 5031 öğretmen oluşturmaktadır. Okulların tümüne ulaşılması güç olduğundan örneklem seçilmesi yoluna gidilmiştir. Örneklem seçilirken değişkenler (öğretmen sayısı, öğrenci sayısı, okulun bulunduğu çevrenin yapısı, okulun fiziksel imkanları) incelenmiş ve Diyarbakır il merkezinde alt, orta ve üst sosyo-ekonomik düzeyinde 26 okul belirlenmiştir. Anket, ilköğretim okullarındaki branş ve sınıf öğretmenlerine uygulanmıştır. Toplam 615 anket dağıtılmış ve bunlardan 461'i geri dönmüştür. 461 anketten 402'si değerlendirmeye alınıp, 59 tanesi değerlendirme dışı bırakılmıştır.

Veri Toplama Aracı

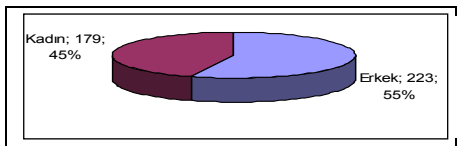
Araştırmacı tarafından yerli ve yabancı literatür taranarak, 60 maddelik likert tipi anket hazırlanmıştır. Anketin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları, Diyarbakır il merkezindeki resmi ilköğretim okullarında görev yapan 145 sınıf ve branş öğretmenin görüşleri doğrultusunda yapılmıştır. İlk analiz sonuçlarına göre KMO (Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy) değeri 0.864, Bartlett Testi 5552.52 olarak bulunmuştur. Faktör yükü 0.35 ve üzeri olan maddeler işleme alınmıştır. Yapılan faktör analizi sonucunda işler durumdaki 46 madde için tekrar faktör analizi işlemleri yapılmıştır. İkinci analiz sonucunda KMO (Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy) değeri 0.875, Bartlett Testi 5443.35 olarak bulunmuştur. Anketin güvenirlik katsayısı Cronbach Alpha .968 olarak bulunmuştur. Anketin geçerlilik ve güvenirlik çalışmaları tamamlandıktan sonra uygulamaya geçilmiştir.

Anket yoluyla elde edilen veriler, SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 15.0 paket programında analiz edilmek için bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Araştırmanın amacına uygun istatistiksel çözümleme teknikleri kullanılmıştır. Anket

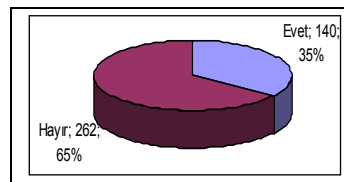
sonucu elde edilen bulgularda açık uçlu sorular, Frekans ve Yüzde Alma teknikleri ile analiz edilmiştir. İlköğretim programının eleştirel düşünme becerilerini geliştirmesine ilişkin görüş maddelerinin, değişkenler katılmadan genel olarak analizinde Frekans ve Yüzde Alma tekniği ile birlikte likert tipi anket kullanıldığından Genel Aritmetik Ortalama Alma tekniği kullanılmıştır. İlköğretim programının eleştirel düşünme becerilerini geliştirmesine ilişkin görüş belirten maddelerin cinsiyet değişkeni açısından anlamlı farklılığın olup olmadığını belirlemek amacıyla, öncelikle normal dağılıma uygunluk testi Homojenlik testi (Levene Statistic) yapılmış, dağılımın normal olduğu durumlarda bağımsız gruplar t testi, dağılımın normal olmadığı durumlarda ise Mann Whitney U testi uygulanmıştır. Likert tipli veri toplama araçlarında maddeler:(1) Kesinlikle Katılmıyorum, (2) Katılmıyorum, (3) Kararsızım, (4) Katılıyorum, (5) Tamamen Katılıyorum şeklinde 5 aralıklı olarak derecelendirilmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde, ilköğretim okullarında görev yapan sınıf ve branş öğretmenlerinin, öğretim programının eleştirel düşünmeyi geliştirmesine ilişkin görüşlerinden elde edilen bulgular, tablolar halinde sunulmuş ve yorumlanmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin cinsiyet ve hizmet içi eğitim alma düzeyine ilişkin durumları Grafik 1 ve 2’de verilmiştir.

Grafik 1. Cinsiyet Durumu

Grafik 2. Hizmet İçi Eğitim Alma Durumu

Araştırmaya katılanların yaklaşık olarak yüzde 55’inin erkeklerden, yüzde 45’inin bayanlardan oluştuğu görülmektedir. Katılan erkek oranı daha fazladır. Öğretmenlerin büyük bir bölümünün (yüzde 65) eleştirel düşünme ile ilgili hizmet içi eğitim almadıkları belirlenmiştir. Eğitimde öğretmenin önemli bir yeri vardır. Demirel (2005: 227)’e göre, öğrencilerin eleştirel düşünmeyi öğrenmesi, öğretmenlerin bu konuda eğitilmiş olmasına

bağlıdır. Bu nedenle öğretmenlerin eleştirel düşünme ile ilgili eğitim alıp almama durumlarının öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerinin gelişmesinde etkili olduğu söylenebilir. Öğretmenlerin ilköğretim programının eleştirel düşünme becerilerini geliştirmesine ilişkin verilerin analiz sonuçları Tablo 1’de verilmektedir.

Tablo 1. İlköğretim programının öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmesine ilişkin genel görüşler

	Genel Görüşler	Katılma Derecesi (%)					$\bar{x}$	SS
		5	4	3	2	1		
1	Öğrencilerin soru sorma becerilerini geliştiriyor.	14.4	66.2	7.7	10.0	1.7	3.81	0.86
2	Öğrencilerin başkalarıyla iyi ilişkiler kurmasını sağlıyor.	8.7	63.7	12.4	13.	1.7	3.64	0.88
3	Öğrencilerin başkalarıyla iş birliği içinde çalışmasına olanak tanıyor.	10.0	51.0	10.2	24.4	4.5	3.37	1.09
4	İyi yurttaşlar yetiştiriyor.	10.9	62.2	12.9	10.0	4.0	3.66	0.93
5	Öğrencilerin kendisi, ailesi ve çevresi ile barışık olmasını destekliyor.	10.2	59.2	14.7	13.4	2.5	3.61	0.92
6	Öğrencilere planlı çalışma alışkanlığı kazandırıyor.	10.9	60.0	10.7	15.2	3.2	3.60	0.97
7	Öğrencilerin içinde buldukları hayatı sorgulamalarını ve bu konuda eleştirel düşünmelerini sağlıyor.	13.7	56.5	13.2	14.2	2.5	3.64	0.96
8	Öğrencilerin sorunlarla ilgili genellemelerde bulunurken tarafları bağımsız olarak değerlendiriyor.	5.7	56.5	17.9	17.9	2.0	3.46	0.91
9	Öğrencilerin yeni karşılaştıkları bir bilgiyi kritik etmeleri gerektiğini öğretiyor.	8.0	60.7	13.7	15.2	2.5	3.56	0.92
10	Öğrencilerin bilgiler arasındaki benzerlik ve farklılıklarını keşfetmeyi geliştiriyor	10.7	65.7	11.7	9.5	2.5	3.72	0.86
11	Öğrencilerin bilgiyi anlamaları için farklı sorular sormalarına olanak tanıyor.	13.9	62.9	10.2	11.4	1.5	3.76	0.88
12	Öğrencilerin problemleri neden ve sonuçlarıyla objektif olarak değerlendirmelerini sağlıyor.	8.5	57.0	19.4	12.2	3.0	3.55	0.91
13	Öğrencilere bilinen alışkanlıkların dışında eleştirel düşünme becerilerini kazandıracak çalışmaları içeriyor.	8.0	61.4	14.7	14.2	1.7	3.59	0.88
14	Öğrencilerin çevrelerindeki değişimlerin farkına varıp bu değişimlere uyum göstermelerini destekliyor.	6.5	60.0	18.9	12.4	2.2	3.55	0.87
15	Öğrencilerin açık fikirli olmalarını sağlıyor.	13.7	49.3	13.2	21.4	2.5	3.50	1.05
16	Öğrencilerin kendi düşüncelerini rahatlıkla ifade etmelerini destekliyor.	13.9	61.2	13.2	10.4	1.2	3.76	0.86
17	Öğrencilere sosyal yaşama etkin ve üretken olarak katılmayı ve yaşamı sorgulamayı öğretiyor.	10.9	58.0	15.2	13.7	2.2	3.61	0.93
18	Öğrencilere demokratik bir yaşamın gerekliliklerini kavratıyor.	10.7	56.0	17.7	13.7	2.0	3.59	0.92
19	Öğrencilere dış etmenlere karşı (reklam, propaganda, vb.) gerçek doğruları benimsetiyor.	5.7	58.0	19.2	14.7	2.5	3.49	0.89
20	Öğrencilerin dinledikleri bir konuşmanın varsayımlarını ve iddialarını ayırt edebilmelerine imkan sağlıyor.	5.5	55.7	21.4	15.2	2.2	3.47	0.89
21	Öğrencilere kendilerinin ve başkalarının fikirlerine saygılı	10.9	56.2	15.7	15.2	2.0	3.58	0.94

	olma erdemini kazandırıyor.							
22	Öğrencilerin yeni düşünceler üretmesini sağlıyor.	11.7	51.2	11.4	20.6	5.0	3.44	1.09
23	Öğrencilerin okul dışında da kendi başlarına bilgi edinmelerine olanak sağlıyor.	8.7	57.0	16.2	16.4	1.7	3.54	0.92
24	Öğrencilerin hoşgörülü olmalarını destekliyor.	11.4	59.0	15.7	11.9	2.0	3.65	0.90
25	Öğrencilerin ders etkinliklerinde karşılaştıkları sorunlara çözüm yolları bulmalarına olanak sağlıyor.	9.2	62.7	14.7	11.7	1.5	3.73	1.69
26	Öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini ve zihinsel çalışmalarını birleştirerek çok yönlü çalışmalarını sağlıyor.	9.7	58.7	15.7	13.9	2.0	3.60	0.91
27	Öğrencilerin kişilik özelliklerini ortaya çıkarıyor.	8.0	56.7	17.4	14.7	3.2	3.51	0.94
28	Öğrencilerin ilgi alanlarını belirlemeyi ve ileride seçecekleri mesleğe yönlendirmeyi sağlıyor.	8.7	47.3	22.9	19.2	2.0	3.41	0.96
29	Bilgiye ulaşmayı ve bilgiye ulaşma yöntem ve tekniklerini öğretiyor.	9.7	61.7	15.4	11.9	1.2	3.66	0.85
30	Öğrencilere kazandırdığı bilgilerle disiplinler arası ilişkiler kurmalarını sağlıyor.	6.2	55.0	20.1	16.2	2.5	3.46	0.92
31	Öğrencilerin okul içerisinde bir problemle ilgili sonucun nedenlerini bulmalarına olanak tanıyor.	7.2	57.5	19.7	14.2	1.5	3.54	0.87
32	Öğrencilere bir problemin çözümü için nelerin gerekli olduğuna yönelik çalışmalar yapmalarını destekliyor.	9.2	58.5	18.7	12.7	1.0	3.62	0.85
33	Öğrencilerin problemlerin sonuçlarını eleştirel yorumlamalarına olanak sağlıyor.	10.0	57.2	17.2	14.4	1.2	3.60	0.89
34	Öğrencilerin grup çalışmalarına imkan tanıyor.	16.7	52.0	9.5	17.9	4.0	3.59	1.08
35	Bilgileri öğrencilere sunarken gerekli olan durumlarda değişiklik yapmaya olanak sağlıyor.	9.5	57.2	17.4	14.7	1.2	3.58	0.89
36	Öğrencilere eleştirel düşünme bilinci ve alışkanlığı kazandıracak yöntemler içeriyor.	9.5	61.4	13.9	13.4	1.7	3.63	0.89
37	Öğrencilerin kendi düşünme özelliklerini tanımlarına ve bunu geliştirmelerine imkan tanıyor.	8.2	60.9	15.7	13.7	1.5	3.60	0.87
38	Öğrencilerin kendi fikirleriyle başkalarının fikirlerini karşılaştırmalarını sağlıyor.	11.7	61.4	14.2	11.2	1.5	3.70	0.86
39	Ders kitaplarıyla öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesini sağlıyor.	8.0	50.5	18.2	19.4	4.0	3.39	1.01
40	Öğrencilerin ders kitabı dışındaki kaynaklara ulaşmalarını ve bunları kullanmalarını destekliyor.	10.7	65.4	11.2	10.4	2.2	3.71	0.87
41	Ders kitaplarında yeteri kadar görselliğe yer veriyor.	7.7	54.7	13.4	20.4	3.7	3.42	1.01
42	Öğrencilerin düşünerek ve sorgulayarak öğrenmelerini sağlıyor.	14.7	58.0	13.4	11.9	2.0	3.71	0.92
43	Öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerine sahip olma düzeyini ölçmeye yönelik etkinlikler içeriyor.	11.2	57.5	15.2	14.9	1.2	3.62	0.91
44	Sınıfta tartışma ortamı oluşturulmasına imkan tanıyor.	13.7	65.7	8.2	11.2	1.2	3.79	0.85
45	Yazılı anlatımda öğrencilerin eleştirel yazılar yazmalarını sağlıyor.	8.7	60.4	14.2	14.4	2.2	3.58	0.91
46	Proje ve performans görevleriyle öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştiriyor.	10.4	59.5	11.9	13.7	4.5	3.57	0.99

*N: 402

Araştırmaya katılanların geneli konuya ilişkin maddelere, *'katılıyorum'* düzeyinde cevap vermişlerdir. İlköğretim programının eleştirel düşünmeyi geliştirmeye uygun hazırlandığı ve öğrenciyi merkeze koyan bir yaklaşım içinde olduğu görülmektedir. Bu bulgulara göre, ilköğretim programı ezberciliğe karşı, bilgiyi yapılandırmaya ve öğrenci merkezli hazırlandığı söylenebilir. Öğrencilere, eleştirel düşünmenin yanında bununla iç içe olan yaratıcılık ve problem çözme becerilerini kazandırmayı da amaçlamıştır. Öğrencilerin bir problemle karşılaştıklarında; öncelikle onu anlama, ilişki kurma, tahmin etme, yordama, kritiğe tabi tutma ve değerlendirme yapma yetilerini kazandırmaya çalışmaktadır. Öğrencilere uzak ve yakın çevresiyle iletişim kurma, girişimde bulunma, kendisini ifade etme gibi becerilerini geliştirmeyi hedeflemektedir. Öğrencilere içinde bulunduğu hayatı sorgulama, soru sorma, açık fikirli olma ve başkalarının fikirlerine saygılı olma gibi yetileri kazandırmaya çalıştığı görülmektedir. Bu sonuçlar Kaya ve Tüfekçi (2006: 6)'nin *"Günümüz okullarından beklenen en önemli görevler, yaratıcı, üretici, eleştirel ve çok yönlü düşünebilen, öğrenmeyi öğrenen, problem çözebilen ve kendi öğrenmesinden sorumlu olan bireyler yetiştirmeleridir"* tespitleriyle örtüşmektedir.

Bu davranışın öğrencilere belirli bir yöntemle sunulması, kitapların hazırlanmasında buna uygun çalışmalar içinde olunması ve değerlendirmenin bu kriterler üzerinden yapılması gerekmektedir. Oysa ilköğretim kademesinde öğretmen tutumlarının öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerine etkisini belirlemek amacıyla yapılan bir çalışmada (Tokyürek, 2001), öğretmenlerin yüzde 44 oranında müfredat tarafından engellendikleri sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmesi bakımından, 2005-2006 eğitim-öğretim yılından itibaren uygulanan ilköğretim programının daha önceki ilköğretim programına göre daha uygun olduğu söylenebilir.

Tablo 2. Cinsiyet değişkenine göre İlköğretim programının eleştirel düşünmeyi geliştirmesine ilişkin analiz sonuçları

	Kadın			Erkek			t	p	Levene Testi	
	N	$\bar{x}$	SS	N	$\bar{x}$	SS			f	p
1	179	3.83	0.83	223	3.79	0.88	0.459	0.646	1.895	0.169
2	179	3.67	0.83	223	3.61	0.91	0.582	0.561	3.822	0.051
3	179	3.37	1.09	223	3.37	1.09	-0.022	0.593	0.121	0.728
4	179	3.72	0.87	223	3.61	0.98	1.128	0.260	5.849*	0.016
5	179	3.67	0.85	223	3.56	0.98	1.132	0.258	5.545*	0.019
6	179	3.63	0.94	223	3.57	1.00	0.537	0.592	1.427	0.233
7	179	3.66	0.91	223	3.63	1.01	0.334	0.738	3.249	0.072
8	179	3.53	0.88	223	3.39	0.94	1.492	0.137	2.415	0.121
9	179	3.55	0.96	223	3.57	0.90	-0.225	0.822	1.468	0.226
10	179	3.75	0.81	223	3.70	0.91	0.576	0.565	1.965	0.162
11	179	3.81	0.83	223	3.72	0.92	0.943	0.546	2.513	0.114
12	179	3.65	0.87	223	3.47	0.94	2.006*	0.046	2.675	0.103
13	179	3.65	0.80	223	3.55	0.95	1.145	0.253	8.255*	0.004
14	179	3.62	0.79	223	3.51	0.92	1.245	0.214	7.048*	0.008
15	179	3.62	1.00	223	3.40	1.07	2.019*	0.044	5.454*	0.020
16	179	3.88	0.79	223	3.66	0.90	2.544*	0.011	11.582*	0.001
17	179	3.69	0.90	223	3.55	0.94	1.575	0.116	3.708	0.055
18	179	3.55	0.91	223	3.63	0.92	-0.856	0.392	0.312	0.577
19	179	3.56	0.84	223	3.43	0.94	1.446	0.149	5.221*	0.023
20	179	3.45	0.88	223	3.47	0.90	-0.242	0.809	0.010	0.922
21	179	3.65	0.88	223	3.53	0.98	1.331	0.184	5.466*	0.020
22	179	3.62	0.98	223	3.29	1.15	3.079*	0.002	16.274*	0.000
23	179	3.62	0.88	223	3.47	0.95	1.573	0.117	3.094	0.079
24	179	3.69	0.86	223	3.62	0.93	0.779	0.437	1.238	0.267
25	179	3.70	0.80	223	3.76	2.16	-0.369	0.712	1.330	0.249
26	179	3.62	0.87	223	3.58	0.94	0.466	0.641	1.311	0.253
27	179	3.60	0.89	223	3.43	0.98	1.786	0.075	4.031*	0.045
28	179	3.45	0.90	223	3.38	1.00	0.798	0.425	2.874	0.091
29	179	3.70	0.79	223	3.63	0.89	0.782	0.435	3.714	0.055
30	179	3.47	0.89	223	3.45	0.94	0.237	0.813	0.445	0.505
31	179	3.56	0.80	223	3.53	0.92	0.348	0.728	4.140*	0.043
32	179	3.67	0.81	223	3.58	0.89	1.017	0.310	3.734	0.054
33	179	3.68	0.85	223	3.53	0.92	1.597	0.111	5.906*	0.016
34	179	3.70	0.98	223	3.50	1.15	1.818	0.070	13.463*	0.000
35	179	3.67	0.78	223	3.52	0.97	1.626	0.105	16.467*	0.000
36	179	3.65	0.81	223	3.61	0.95	0.338	0.698	4.778*	0.029

37	179	3.67	0.79	223	3.55	0.93	1.417	0.157	8.611*	0.004
38	179	3.73	0.82	223	3.68	0.90	0.524	0.601	1.983	0.160
39	179	3.41	0.99	223	3.36	1.02	0.504	0.615	0.289	0.591
40	179	3.77	0.81	223	3.67	0.91	1.072	0.284	3.173	0.076
41	179	3.36	1.05	223	3.46	0.98	-0.957	0.339	3.268	0.071
42	179	3.75	0.88	223	3.67	0.96	0.889	0.375	3.912*	0.049
43	179	3.65	0.86	223	3.59	0.95	0.685	0.494	3.270	0.071
44	179	3.81	0.79	223	3.78	0.90	0.345	0.730	3.192	0.075
45	179	3.67	0.86	223	3.52	0.95	1.586	0.113	5.277*	0.022
46	179	3.56	0.99	223	3.58	1.00	-0.131	0.896	0.000	0.998

*P<0.05

Araştırmaya katılanların cinsiyet değişkenine göre ilköğretim programının eleştirel düşünme becerilerini geliştirmeye ilişkin görüşler incelendiğinde, yapılan t testi sonucunda 12., 15., 16. ve 22. maddelerde $p<.05$ düzeyinde anlamlı farkın olduğu görülmektedir. Diğer maddelerde cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark bulunamamıştır. Ayrıca dağılımın homojen olup olmadığına yönelik olarak yapılan Levene testi sonucunda 4., 5., 13., 14., 15., 16., 19., 21., 22., 27., 31., 33., 34., 35., 36., 37., 42. ve 45. maddeler parametrik çıkmamış ve bu maddelerin analizinde Mann Whitney U testi yapılmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 3'te verilmiştir.

Dağılımın homojen olup da anlamlı farkın çıktığı 12. maddede cinsiyet değişkenine göre görüşler arası anlamlı farkın olduğu yapılan t testi sonucunda görülmektedir. Bu maddede belirtilen "Öğrencilerin problemleri neden ve sonuçlarıyla objektif olarak değerlendirmelerini sağlar" görüşünde, araştırmaya katılanların cinsiyet değişkenine göre yapılan analiz sonucunda anlamlı farklılığın olduğu görülmektedir ($t= 2.006$; $p<.05$). Bu görüşün, bayan öğretmenler ($\bar{x} = 3.65$) tarafından erkek öğretmenlere göre ($\bar{x} = 3.47$) daha fazla benimsendiği söylenebilir.

İlköğretim programının eleştirel düşünme becerilerini geliştirmeye ilişkin görüşlerin cinsiyet değişkenine göre dağılımında parametrik olmayan 4., 5., 13., 14., 15., 16., 19., 21., 22., 27., 31., 33., 34., 35., 36., 37., 42. ve 45. maddelere ilişkin sonuçlar Tablo 3'de verilmiştir. Parametrik olmayan maddelerde araştırmaya katılanların cinsiyet değişkenine göre yapılan Mann Whitney U testi sonucunda 15., 16. ve 22. maddelerde

anlamli fark bulunmuştur. Parametrik olmayan diğ er maddelerde anlamli fark bulunamamıştır.

Tablo 3. İlköğretim programinin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmesine İlişkin görüşlerin cinsiyet değışkenine göre dağılımında parametrik olmayan maddelere İlişkin sonuçlar

Madde No	M W U değeri	Anlamlılık Düzeyi (p)	Sıra Ortalama	
			Kadın	Erkek
4	19014.500	0.348	206.77	197.27
5	19194.000	0.456	205.77	198.07
13	19156.000	0.427	205.98	197.90
14	18967.500	0.331	207.04	197.06
15	17783.500*	0.044	213.65	191.75
16	17358.500*	0.010	216.03	189.84
19	18504.500	0.159	209.62	194.98
21	18712.500	0.233	208.46	195.91
22	16871.000*	0.004	218.75	187.65
27	18142.500	0.081	211.65	193.36
31	19861.500	0.925	202.04	201.07
33	18192.500	0.089	211.37	193.58
34	18419.000	0.149	210.10	194.60
35	18569.500	0.189	209.11	195.39
36	19855.500	0.919	202.08	201.04
37	18727.500	0.225	208.79	195.98
42	19190.000	0.457	205.79	198.05
45	18460.500	0.141	209.87	194.78

“Öğrencilerin açık fikirli olmalarını sağlıyor”, “Öğrencilerin kendi düşüncelerini rahatlıkla ifade etmelerini destekliyor” ve “Öğrencilerin yeni düşünceler üretmesini sağlıyor” görüşlerinde, araştırmaya katılanların cinsiyet değışkenine göre anlamli fark bulunmuştur. Anlamli fark çıkan bu maddelerdeki bulgulara göre bayan öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre daha olumlu düşündükleri söylenebilir. Programa yaklaşımları daha olumludur. Ankette yer alan maddelerin büyük çoğunluğunda cinsiyet değışkenine göre anlamli bir fark bulunamamıştır. Öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesini engelleyen faktörler ile ilgili katılımcıların görüşleri Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4. Eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesini engelleyen faktörler

Engelleyen Faktörler	F	%
İdarecilerin bu konuda eğitiminin yetersiz olması	160	39.8
Okulların bu konu ile ilgili teknolojik ve materyal yönüyle eksikliklerinin olması	323	80.3
İlköğretim programının bu konu ile ilgili eksikliklerinin olması	204	50.7
Hazırlanan ders kitaplarının bu konuyla ilgili olarak yetersiz olması	201	50.0
Bu konu ile ilgili okul içi ve okul dışı etkinliklerin yetersiz olması	170	42.3
Öğrencilerin bu konu ile ilgili araştırma yapacakları internet sitelerinin hazırlanmamış olması	156	38.8
Teknoloji sınıflarının ve internetin, öğrencilerin ders dışı zamanlarında araştırma yapabilecekleri şekilde düzenlenmemiş olması	236	58.7
Bu konu ve diğer alanlarla ilgili etkinlikleri yapacak yeterli zamanın ayrılmamış olması	189	47.0
Diğer (Öğretmenlerin programla ilgili yeterli bilgiye sahip olmaması)	14	3.5
TOPLAM	1653	*

*N: 402 üzerinden hesaplanmıştır. Ancak birden fazla seçenek işaretlenebildiğinden toplam oran yüzde 100'ün üzerinde çıkmaktadır.

Eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesini engelleyen faktörlere bakıldığında; yüzde 80.3'lük oranla, "Okulların bu konu ile ilgili teknolojik ve materyal yönüyle eksikliklerinin olması" maddesinin ilk sırayı aldığı görülmektedir. Bu durum bize okulların bazı altyapı eksiklerinin olduğunu göstermektedir. İkinci sırada yüzde 58.7'lik oranla, "Teknoloji sınıflarının ve internetin, öğrencilerin ders dışı zamanlarında araştırma yapabilecekleri şekilde düzenlenmemiş olması" yer almaktadır. Günlük hayatın bir parçası haline gelen internet, öğrencilerin kendilerini yetiştirmesi ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirmesi bakımından önemli bir yere sahiptir. İnternetten uzak kalan öğrenciler, dünyadaki gelişmelerden habersiz kalarak, olaylara farklı bakış açıları geliştirme ve eleştirel düşünebilme noktasında yetersiz olacaklardır. Bu durum göz önünde bulundurularak, okullarda öğrencilerin internete rahatlıkla erişebileceği imkanlar sunulmalıdır (Kazu, 2008: 114). Üçüncü sırada yüzde 50.7'lik oranla "İlköğretim programının bu konu ile ilgili eksiklerinin olması" yer almaktadır. Bu durum programın uygulanışında hala bazı sıkıntıların olduğunu göstermektedir. Karşılaşılan eksikliklerin hızla giderilmesi gerekmektedir. Dördüncü sırada yüzde 50.0'lık oranla "Hazırlanan ders kitaplarının bu konuyla ilgili olarak yetersiz olması" maddesi gelmektedir. Buradan hareketle ders kitaplarının hazırlanmasında eleştirel düşünmeye yeterli oranda önem verilmediği görülmektedir. Beşinci sırada, yüzde 47.0'lık oranla "bu konu ve diğer alanlarla ilgili etkinlikleri yapacak yeterli zamanın ayrılmamış olması" maddesi gelmektedir. Ders işlerken

zamanın yetmemesi önemli bir sorundur. Öğretmen konu ile ilgili çalışmaları ve etkinlikleri zaman kaygısı olmadan rahat bir şekilde uygulayabilmelidir. Bu görüşlerden hareketle öğretmen ve idarecilere yönelik çeşitli bilgilendirme toplantılarının düzenlenmesi gerektiği söylenebilir. Öğrencilerin gelişimini sağlayacak okul içi ve okul dışı etkinlikler hazırlanmalıdır. Öğrencilerin araştırma yapabilecekleri kapsamlı internet sitelerinin hazırlanması gerekmektedir. Programın hazırlanmış olması tek başına yeterli değildir. Programı uygularken kullanılacak materyallerin de hazırlanmış olması gerekmektedir.

SONUÇ ve TARTIŞMA

Araştırmaya katılanların büyük çoğunluğunun eleştirel düşünme becerilerini kazandırmaya yönelik hizmet içi eğitim almadıkları tespit edilmiştir. Öğretmenlerin eleştirel düşünme becerilerini öğrencilere kazandırma noktasında gerekli bilgi ve becerileri kazanmış olmaları gerekmektedir. Öğretmenlerin sahip oldukları bilgi ve becerilerin yetersiz olması, ilköğretim programının uygulanmasında belirlenen hedeflere ulaşma konusunda sorunlar meydana getirecektir.

Eleştirel düşünme becerilerinin öğrencilere kazandırılması noktasında ilköğretim programının uygun hazırlanıp hazırlanmadığı konusunda katılımcılar olumlu görüş bildirmişlerdir. Bu konuda araştırmaya katılan öğretmenlerin, görüş maddelerinin tamamına *"katılıyorum"* düzeyinde görüş bildirmeleri, ilköğretim programının eleştirel düşünmenin öğrencilere kazandırılmasına uygun hazırlandığı sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin tamamının olumlu düşünmesi, hazırlanan programın gerekli olduğunu ve böyle bir programa ihtiyaç duyulduğunu gösterme açısından önemlidir.

Cinsiyet değişkenine göre, ilköğretim programının eleştirel düşünme becerilerini geliştirmeye ilişkin olarak *"Öğrencilere problemleri neden ve sonuçlarıyla objektif olarak değerlendirmesi gerektiğini öğretiyor"*, *"Öğrencilerin açık fikirli olmalarını destekliyor"*, *"Öğrencilerin kendi düşüncelerini rahatlıkla ifade etmelerini destekliyor"*, *"Öğrencilerin yeni*

düşünceler üretmesini sağlıyor” maddelerinde anlamlı farklılıklar vardır. Bayan öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre daha fazla olumlu düşündükleri sonucuna ulaşılmıştır. Anketin diğer maddelerinde anlamlı fark bulunamamıştır. Genelde erkek ve bayan öğretmenler, birbirlerine yakın görüş belirtmişlerdir.

Okulların teknolojik ve materyal yönünün eksiklik olduğu, okullarda internetin öğrencilerin ders dışı zamanlarda araştırma yapabilecekleri şekilde düzenlenmediği belirlenmiştir. Program uygulanmaktadır ama bu konu ile ilgili okulların öğretim materyalleri eksiklikleri oldukça fazladır. Sonraki görüşlerde sırasıyla *“programın bu konu ile ilgili eksikliklerinin olması”, “ders kitaplarının hazırlanmasında bu konu ile ilgili yetersiz olması”, “etkinliklerin yapılmasında yeterli zamanın ayrılmamış olması”, “konu ile ilgili okul içi ve okul dışı etkinliklerin yetersiz olması”, “idarecilerin bu konuda eğitiminin yetersiz olması”, “eğitim sitelerinin hazırlanmamış olması”* sonuçları tespit edilmiştir. Okulların materyal yönünden eksiklikleri giderilmelidir. Etkinliklerin yapılabilmesi için yeterli zaman ayrılmalı, internet öğrencilerin kullanımına sunulmalıdır.

Araştırmaya katılanlar, okullarda olması gereken ortam ve öğretim materyalleri ile ilgili olarak en fazla *“Uygulamalı derslerde, gerekli olan öğretim materyallerin bulunması”* gerektiği görüşünü dile getirmişlerdir. Eleştirel düşünmeyi öğrencilere kazandırmada yaparak-yaşayarak öğrenmenin önemli bir yeri bulunmaktadır. Katılımcıların bu konuya önem verdikleri görülmektedir. Daha sonra sırasıyla *“Konu ile ilgili kaset ve CD’lerin olması”, “Sinevizyon odasının olması”, “Etkinlikleri çoğaltacak baskı makinelerinin yeterli miktarda olması”, “Konu ile ilgili şekil ve resimlerin olması”* görüşleri dile getirilmiştir. Okullarda görsel olarak yararlanılması gereken kaynaklar artırılmalıdır. Öğrencilerin düşünme yetilerini geliştirici öğretim materyalleri temin edilmelidir.

Sonuç olarak; ilköğretim programı eleştirel düşünme becerisinin öğrencilere kazandırılması noktasında uygun hazırlanmıştır. Ancak okulların altyapı eksiklikleri bulunmaktadır.

Araştırma bulgularına dayalı olarak şu önerilerde bulunulabilir:

Eleştirel düşünme becerilerinin öğrencilere kazandırılması ve geliştirilmesinde öğretmenlere büyük görev düşmektedir. Öğretmenlerin konuyla ilgili gerekli bilgi ve beceri düzeyine sahip olmaları gereklidir. Bu bakımdan öğretmenlerin aldıkları hizmet içi eğitimler kadar hizmet öncesinde almış oldukları eğitimler de önem arz etmektedir. Öğretmen yetiştiren kurumların programları bu becerilerin nasıl geliştirileceğini öğretmen adaylarına kazandırmalıdır. Bu nedenle programlarda bu becerilerin kazandırılmasına ve geliştirilmesine yönelik ders içerikleri oluşturulabilir.

Eleştirel düşünme becerilerinin öğrencilere kazandırılması için bütün öğretmenlere konu ile ilgili hizmet içi eğitim düzenlenebilir. Öğretmenlerin bu konu ile ilgili eksiklikleri giderilebilir. Hizmet içi eğitim düzenlenirken öğretmenlerin okula devam durumları göz önüne alınmalıdır.

İlköğretim programının uygulama açısından desteklenebilmesi için okulların teknolojik ve materyal eksiklikleri giderilebilir. İnternetin ders dışı zamanlarda da öğrenciler tarafından kullanımı sağlanabilir. Öğretim yazılımlarının öğretmenler tarafından bilinip kullanılması sağlanabilir. Konu ile ilgili olarak her yıl öğretmen görüşleri alınarak eksik ve hatalı görülen durumlar düzeltilebilir.

Uygulama yapılan derslerde, uygulama için gerekli olan malzemeler yeterli miktarda temin edilebilir. Bilişim teknolojisi sınıflarının sayıları artırılarak öğrencilerin teknolojiden daha fazla yararlanmaları sağlanabilir.

İlköğretim programının başarıya ulaşmasında, konu ile ilgili bütün unsurların birlikte düşünülerek hareket edilmesi gerekir. Her yıl öğretmenlerin ilköğretim programı hakkındaki görüşleri alınabilir. Programın hazırlanış aşamasında okulun, idarecilerin, öğretmenlerin ve velilerin durumu gibi faktörlerin de göz önünde bulundurulması gerekir. Programın başarıya ulaşması için bunlar gereklidir.

KAYNAKÇA

- Büyükkantarcıoğlu, N. (2007). *Bilgi Toplumu Oluşturma Bağlamında Türk Edebiyatı Dersleri Üzerine Düşünceler*. Online <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/169/nalan.pdf>, adresinden 10.09.2009 tarihinde indirilmiştir.
- Chance, P. (1986). *Thinking in the Classroom: A Survey of Programs*. New York: Teachers College, Columbia University.
- Cüceloğlu, D. (1993). *İyi düşün doğru karar ver*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Çetin, Ş. (2004). Değişen Değerler ve Eğitim. *Milli Eğitim Dergisi*. Sayı 161, [Online]: <http://www.meb.gov.tr/yayinlar>, adresinden 10 Eylül 2007 tarihinde indirilmiştir.
- Demirel, Ö. (2005). *Kuramdan uygulamaya eğitimde program geliştirme*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Ennis, R. H. (1993). Critical Thinking Assessment. *College of Education*. 32 (3), 180.
- Facione, P. A. (1990). *Critical thinking: A statement of expert consensus for purposes of educational assessment and instruction: Research findings and recommendations*. American Philosophical Association. ERIC Document Reproduction Service No. ED 315 423.
- Gelen, İ. (1999). "İlköğretim Okulları 4. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Düşünme Becerilerini Kazandırma Yeterliklerinin Değerlendirilmesi." Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Karasar, N. (2003). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kaya, Z. ve Tüfekçi, S. (2006). Yapılandırmacı Yaklaşımına Göre Öğrenme-Öğretme Ortamı ve Öğretmen. *Yapılandırmacılık ve Eğitimde Yansımaları Sempozyumu*, İzmir.
- Kazancı, O. (1989). *Eğitimde eleştireci düşünme ve eğitim*. İstanbul: Kazancı Kitap A.Ş.
- Kazu, İ. Y. (2009). The Effect of Learning Styles on Education and the Teaching Process. *Journal of Social Sciences*. 5 (2): 85-94.

- Kazu, İ. Y. ve Yavuzalp, N. (2008). Öğretim Yazılımlarının Kullanılmasına İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Eğitim ve Bilim Dergisi*. 33 (150), 114.
- MEB. (2005). *İlköğretim 1-5. Sınıf Programları Tanıtım El Kitabı*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- MEB. (1995). *Örnekleriyle Türkçe Sözlük*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Özden, Y. (2008). *Öğrenme ve Öğretme*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Schafersman, S. D. (1991). *An Introduction to Critical Thinking*. [Online]: Retrieved on 20-April-2008, at URL: <http://www.freeinquiry.com/critical-thinking.html>.
- Seferoğlu, S. S. ve Akbıyık, C. (2006). Eleştirel düşünme ve öğretimi. *H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi (H.U. Journal of Education)*. 30, 193-200.
- Semerci, N. (2000). Kritik Düşünme Ölçeği. *Eğitim ve Bilim Dergisi*. 25 (116), 23.
- Tokyürek, T. (2001). *Öğretmen tutumlarının öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerine etkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Yılmaz B. (2006). *Beşinci sınıf öğretmenlerinin fen ve teknoloji dersinde yapılandırmacı öğrenme ortamı düzenleme becerileri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.